

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

4 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Krzysztof Grzesiowski

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 4 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M. S.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu

z 12 sierpnia 2021 r., I AGa 103/20,

w sprawie z powództwa K. D.

przeciwko M. S.

o zapłatę,

I. oddala skargę kasacyjną.

II. zasądza od M. S. na rzecz K.D. kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia następnego po upływie tygodnia od dnia doręczenia pozwanej odpisu wyroku do dnia zapłaty.

III. oddala wniosek A. S. o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

(M. O.)

Krzysztof Grzesiowski

Tomasz Szanciło

Kamil Zaradkiewicz

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 12 sierpnia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu, w sprawie z powództwa K. D. przeciwko A. S. i M. S. o zapłatę, na skutek apelacji pozwanej M. S. od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z 23 grudnia 2019 r.: I. zmienił zaskarżony wyrok: A. w punkcie 1. w ten sposób, że zmniejszył zasądzoną w nim kwotę 346 155,38 zł do kwoty 328 925,94 zł, zastępując dotychczasowe podpunkty oznaczone literami a) i b) jednym podpunktem oznaczonym literą a) w brzmieniu „18 960,72 zł od dnia 22 czerwca 2013 roku do dnia zapłaty;”, uchylając podpunkt b) i oddalając powództwo również co do kwoty 17 229,44 zł wraz z odsetkami; B. w punkcie 3. w ten sposób, że utrzymał w mocy w stosunku do pozwanej A. S. wyrok zaoczny z 4 grudnia 2013 r., wydany przez Sąd Okręgowy w Poznaniu, IX GC 635/13, w części, to jest co do kwoty 328 925,94 zł, zastępując dotychczasowe podpunkty oznaczone literami a) i b) jednym podpunktem oznaczonym literą a) w brzmieniu „18 960,72 zł od dnia 10 marca 2015 roku do dnia zapłaty;”, uchylając podpunkt b) i ww. wyrok zaoczny również co do kwoty 17 229,44 zł wraz z odsetkami oraz oddalając powództwo w tej części w stosunku do A. S.; C. w punkcie 5. w ten sposób, że kosztami procesu obciążył solidarnie pozwane w 90%, a powoda w 10%, pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; II. oddalił apelację w pozostałym zakresie; III. obciążył kosztami postępowania apelacyjnego w całości pozwaną M. S. i z tego tytułu zasądził od niej na rzecz powoda kwotę 8100 zł.

K. D. domagał się zasądzenia od A. S. i M. S. solidarnie kwoty 374 807,32 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu. Sąd Okręgowy w Poznaniu 4 grudnia 2013 r. wydał wyrok zaoczny w stosunku do pozwanej A. S., w którym zasądził w całości należność dochodzoną pozwem. Pozwana złożyła sprzeciw od tego wyroku.

Wyrokiem z 23 grudnia 2019 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu w punkcie 1. zasądził od pozwanej M. S. na rzecz powoda kwotę 346 155,38 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwot i dat wskazanych w wyroku, przy czym wskazał, że zobowiązanie pozwanej do zapłaty tej kwoty i odsetek jest solidarne ze zobowiązaniem pozwanej A. S., wynikającym z wydanego w stosunku do niej wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w Poznaniu z 4 grudnia

2013 r.; w punkcie 2. oddalił powództwo w stosunku do M. S. w pozostałym zakresie; w punkcie 3. utrzymał w mocy w stosunku do pozwanej A. S. ww. wyrok zaoczny w części, to jest co do kwoty 346 155,38 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwot i dat wskazanych w wyroku, przy czym zastrzegł, że zobowiązanie pozwanej A. S. do zapłaty tej kwoty oraz odsetek jest solidarne z zobowiązaniem M. S. wynikającym z punktu 1.; w punkcie 4. uchylił w pozostałym zakresie ww. wyrok zaoczny i oddalił w tej części powództwo w stosunku do A. S., a w punkcie 5. kosztami procesu obciążył solidarnie pozwane, pozostawiając szczegółowe wyliczenie kosztów referendarzowi sądowemu.

Sąd I instancji ustalił, że powód w ramach prowadzonej działalności gospodarczej nawiązał w marcu 2009 r. współpracę ze spółką Q. sp. z o.o., na rzecz której świadczył usługi w zakresie promowania produktów spółki w gabinetach medycznych. Współpraca stron trwała do października 2010 r. Z uwagi na to, że spółka nie zaspokoiła wierzytelności powoda z tytułu wynagrodzenia za świadczone usługi mimo upływu terminu płatności, powód wniósł przeciwko niej powództwa do Sądu Rejonowego dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie. Wszczęte przez powoda postępowania zakończyły się wydaniem prawomocnych orzeczeń zasądzających na rzecz powoda dochodzone przez niego należności główne wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie oraz koszty procesu.

W styczniu 2012 r. powód złożył u Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu A. K. wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego zmierzającego do wyegzekwowania należności wynikających z tytułu wykonawczego, którym był wyrok częściowy Sądu Rejonowego dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie z 30 września 2011 r., wydany w sprawie V Gc 1390/11. Egzekucja była skierowana do rachunku bankowego, wierzytelności i ruchomości należących do spółki Q. Postanowieniem z 4 czerwca 2013 r. komornik umorzył postępowanie egzekucyjne z uwagi na bezskuteczność egzekucji oraz ustalił koszty postępowania egzekucyjnego na 4909,86 zł. Koszty te zostały pokryte przez wierzyciela.

Pozwana M. S. była członkiem zarządu spółki Q. okresie od 5 października 2005 r. do 5 października 2011 r., a pozwana A. S. sprawowała tę funkcję od 5

października 2011 r. Wcześniej A. S. prowadziła księgowość spółki i zajmowała się sprawami finansowymi. Prokurentem spółki Q. był jej ówczesny mąż, D. M.. M. S. zajmowała się w spółce rozliczaniem usług marketingowych i nie prowadziła spraw spółki, zajmowali się tym faktycznie M. S., D. M. i A. S..

Spółka Q. była do 2014 r. właścicielem: 1) nieruchomości rolnej położonej w D. o powierzchni 0,4623 ha, dla której Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej prowadzi księgę wieczystą o numerze [...] – na nieruchomości tej została w 2009 r. ustanowiona hipoteka na rzecz Banku S.A. do kwoty 1,53 mln zł, celem zabezpieczenia spłaty udzielonego kredytu oraz w latach 2011 i 2012 zostały ustanowione hipoteki przymusowe na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na kwoty 3113,58 zł i 37 137,99 zł tytułem zabezpieczenia spłaty zaległych składek na ubezpieczenia społeczne, 2) nieruchomości rolnej położonej w D. o powierzchni 1,69 ha, dla której ten Sąd Rejonowy prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]1 – na nieruchomości tej została w 2009 r. ustanowiona hipoteka na rzecz Banku S.A. do kwoty 1,53 mln zł celem zabezpieczenia spłaty udzielonego kredytu oraz w latach 2011 i 2012 hipoteki przymusowe na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na kwoty 10 625,06 zł i 28 801,13 zł tytułem zabezpieczenia spłaty zaległych składek na fundusz pracy, fundusz gwarantowanych świadczeń pracowniczych oraz ubezpieczenia społeczne.

Sąd I instancji ustalił ponadto, że spółka Q. jest również właścicielem nieruchomości położonej w K. o powierzchni 10,8959 ha, dla której Sąd Rejonowy w Trzciance prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]2 – na nieruchomości tej w 2008 r. zostały ustanowione hipoteki: umowna do kwoty 800 000 zł i kaucyjna do kwoty 200 000 zł na rzecz Bank S.A. celem zabezpieczenia spłaty udzielonego kredytu, a także w 2009 r. hipoteka umowna na rzecz Banku S.A. do kwoty 1,53 mln zł również celem zabezpieczenia spłaty udzielonego kredytu. Nieruchomość obciążają także wpisane w 2012 r. hipoteki przymusowe na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na kwotę 22 144,83 zł tytułem nieopłaconych składek pracowniczych na ubezpieczenia społeczne oraz na rzecz Gminy L. na kwotę 98 844,60 zł tytułem zabezpieczenia spłaty podatku od nieruchomości.

Wartość nieruchomości położonej w K. została 17 grudnia 2013 r. oszacowana przez komornika w postępowaniu egzekucyjnym na kwotę 1 031 500 zł.

Wartość nieruchomości położonej w D., objętej księgą wieczystą o numerze [...]1 została w sierpniu 2014 r. oszacowana przez komornika w postępowaniu egzekucyjnym na kwotę 282 000 zł, a wartość nieruchomości położonej w D. objętej księgą wieczystą o numerze [...]3 została oszacowana na kwotę 520 000 zł.

Nieruchomości położone w D. nie zostały zbyte w drodze licytacji z uwagi na brak kupujących. Powód nie przyłączył się do postępowań egzekucyjnych z nieruchomości. Nie złożył także wniosku o przejęcie tych nieruchomości w trybie art. 984 k.p.c. Było to spowodowane licznymi obciążeniami hipotecznymi nieruchomości, przewyższającymi znacznie ich wartość.

Powód nie skierował również egzekucji do znaków towarowych przysługujących spółce Q. z uwagi na stanowisko jego pełnomocnika, który uważał, że posiadają znikomą wartość, w związku z czym nieracjonalne jest wykładanie środków finansowych na ich wycenę. Suma wartości wszystkich znaków towarowych przysługujących tej spółce wynosiła: 1 997 983,26 zł w 2008 r., 1 473 901,47 zł w 2009 r., 1 732 245,29 zł w 2010 r., 521 272,11 zł w 2011 r., 520 277,35 zł w 2012 r., a 0 zł w 2013 r.

W latach 2007-2008 w spółce Q. pogorszyła się płynność finansowa, a w latach 2009-2010 spółka całkowicie utraciła płynność finansową. Zgodnie z opinią biegłego sporządzoną w postępowaniu przed Sądem I instancji najpóźniej z dniem 31 grudnia 2010 r. wystąpiły podstawy do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości tej spółki. Gdyby wówczas został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości, majątek spółki umożliwiał zaspokojenie roszczeń powoda w całości do końca 2011 r. Nie było natomiast możliwości by roszczenia te zostały zaspokojone w latach 2012-2014.

Zarząd spółki Q. sp. z o.o. nie złożył wniosku o ogłoszenie jej upadłości.

Sąd I instancji uznał powództwo za uzasadnione w przeważającej części.

W ocenie Sądu *a quo* w sprawie spełnione zostały przesłanki odpowiedzialności pozwanych na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., mimo że powód nie skierował egzekucji do wszystkich składników majątku spółki Q.. Opierając się na opinii biegłego Sąd I instancji uznał, że powód, kierując egzekucję do znaków towarowych tej spółki, biorąc pod uwagę datę wszczęcia postępowania egzekucyjnego oraz czas jego trwania (zakończyło się w czerwcu 2013 r.), nie uzyskałby zaspokojenia swoich roszczeń. Ponadto, w ocenie tego Sądu, nie było podstaw do przyjęcia, że możliwe było zaspokojenie roszczeń powoda w razie skierowania egzekucji do należących do spółki nieruchomości z uwagi na ich obciążenie hipotekami znacznie przewyższającymi ich wartość. Sąd *a quo* zwrócił w tym kontekście również uwagę, że pozwane nie podnosiły w trakcie procesu, że zabezpieczone hipotekami wierzytelności zostały w znaczącej części spłacone.

Sąd I instancji przyjął jednocześnie, że pozwane nie wykazały wystąpienia żadnej z przesłanek egzoneracyjnych określonych w art. 299 § 2 k.s.h., jak również uznał za bezzasadny podniesiony przez nie zarzut przedawnienia dochodzonego roszczenia.

Apelację od wyroku Sądu I instancji wniosły obie pozwane.

Pozwana M. S. zaskarżyła wyrok w zakresie punktów 1. i 5. oraz sformułowała w swojej apelacji zarzuty naruszenia: art. 233 § 1 k.p.c.; art. 278 § 1, art. 286, 227 i 233 k.p.c. oraz art. 206 § 7 w zw. z art. 162 k.p.c.; art. 100 k.p.c.; art. 299 § 1 k.s.h. w zw. z art. 6 k.c.; art. 299 § 1 k.s.h.; art. 299 § 2 k.s.h. w zw. z art. 6 k.c.

Postanowieniem z 1 lipca 2020 r. Sąd II instancji odrzucił natomiast apelację pozwanej A. S..

Sąd II instancji uznał, że apelacja pozwanej M. S. jest zasadna w niewielkiej części.

Sąd *ad quem* podzielił ustalenia faktyczne Sądu I instancji i przyjął je za własne, z wyjątkiem ustalenia okresu, w jakim pozwana M. S. pełniła funkcję członka zarządu spółki Q., czasu, w jakim powód złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego z majątku spółki oraz tego, że część wierzytelności dochodzonej pozwem została wyegzekwowana.

Sąd II instancji ustalił, że M. S. została powołana na stanowisko prezesa jednoosobowego zarządu spółki Q. 21 listopada 2008 r. Ponadto, na podstawie akt postępowania egzekucyjnego, Sąd ten ustalił, że powód złożył wniosek o wszczęcie egzekucji w lutym 2012 r., a nie w styczniu 2012 r. Odnosząc się do zarzutu błędów w ustaleniach faktycznych, Sąd Apelacyjny wskazał, że błędy w ustaleniach faktycznych mogą wynikać jedynie z naruszenia przez sąd przepisów prawa procesowego, a Sąd *ad quem*, poza wspomnianymi wcześniej przypadkami, nie dopatrywał się błędów w ustaleniach faktycznych dokonanych przez Sąd I instancji. Sąd II instancji za niezasadne uznał również pozostałe zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego, szeroko uzasadniając swoje stanowisko.

Ustosunkowując się do zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego, Sąd *ad quem* podniósł m.in., że nie podziela stanowiska pozwanej, zgodnie z którym powód mógł zaspokoić się z innych składników majątku spółki Q. niż te, do których została skierowana egzekucja. W tym zakresie Sąd II instancji podzielił ocenę prawną Sądu I instancji, podnosząc, że jeżeli pozwana twierdzi, iż kredyty, których zabezpieczenie stanowiły hipoteki, zostały w znacznej części przez spółkę spłacone, to powinna okoliczność tę wykazać. Sąd *ad quem* zauważył również, że gdyby wierzytelności zabezpieczone hipotekami zostały przez spółkę zaspokojone w części uzasadniającej twierdzenie o posiadaniu przez nią wolnego od obciążeń majątku, nadającego się do egzekucji w dacie jej prowadzenia, to pozwana zapewne podniosłaby tę okoliczność w postępowaniu przed Sądem I instancji. Zaniechanie powołania się na wskazaną okoliczność pozwala przyjąć, że okoliczność ta nie wystąpiła.

Za chybiony Sąd II instancji uznał również zarzut, zgodnie z którym powód mógł uzyskać zaspokojenie swoich wierzytelności z praw do znaków towarowych przysługujących spółce. Ponadto, w ocenie Sądu *ad quem*, pozwana błędnie przypisuje powodowi odpowiedzialność za niezajęcie w toku postępowania egzekucyjnego rachunku bankowego spółki Q. i nieprzeprowadzenie egzekucji ze środków z tytułu zwrotu nadpłaty podatku. Powód złożył bowiem wniosek o przeprowadzenie egzekucji z rachunków bankowych tej spółki.

W dalszej kolejności Sąd wskazał, że niezasadny okazał się zarzut naruszenia art. 299 k.s.h. przez pominięcie przez Sąd I instancji okoliczności, iż M. S. nie wiedziała, jaka jest sytuacja finansowa spółki, której była członkiem zarządu, co w ocenie pozwanej przemawia za wyłączeniem jej odpowiedzialności za zobowiązania spółki. Pozwana nie może bowiem powoływać się na brak doświadczenia ekonomicznego, ponieważ brak kompetencji do pełnienia funkcji nie może uzasadniać wyłączenia odpowiedzialności z tytułu jej pełnienia.

Za niezasadny został również uznany zarzut naruszenia wskazanego wyżej przepisu przez objęcie odpowiedzialnością członka zarządu także odsetek, kosztów sądowych i kosztów postępowania egzekucyjnego. Należy bowiem mieć na względzie, że szkoda będąca przesłanką odpowiedzialności z art. 299 § 1 k.s.h. obejmuje szkodę poniesioną przez wierzyciela w pełnej wysokości, a zatem również te koszty, które musiał ponieść, by (nieskutecznie) egzekwować swoją wierzytelność.

Sąd II instancji uznał natomiast, że z uwagi na częściowe zaspokojenie w toku postępowania egzekucyjnego wierzytelności przysługującej powodowi w stosunku do spółki stosownemu obniżeniu powinna ulec kwota zasądzona od pozwanych na rzecz powoda.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu II instancji wniosła pozwana M. S., zaskarżając ten wyrok w części, tj. w zakresie punktów 2. i 3. W skardze pozwana sformułowała zarzuty naruszenia: art. 299 § 1 k.s.h. w zw. z art. 6 k.c., art. 299 § 1 k.s.h. oraz art. 244, 252 w zw. z art. 382 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. W oparciu o sformułowane w skardze zarzuty pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania oraz o zasądzeniu od powoda na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym zwrotu kosztów zastępstwa adwokackiego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwanej M. S. wnieśli powód oraz pozwana A. S.. Powód wniósł o oddalenie skargi oraz zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych. Pozwana A. S. wniosła natomiast o rozpoznanie skargi

zgodnie z wnioskiem sformułowanym przez skarżącą, tj. przez uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji oraz o zasądzenie od powoda na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania przed Sądem Najwyższym, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej okazała się nieuzasadnione.

Zgodnie z art. 299 § 1 k.s.h., jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania.

Artykuł 299 k.s.h. przewiduje odpowiedzialność odszkodowawczą *ex delicto* na zasadzie winy. Z przepisu tego wynika domniemanie szkody wierzyciela w wysokości niewyegzekwowanego od spółki świadczenia, jak i związku przyczynowego między tą szkodą a niezłożeniem przez członka zarządu we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz zaniechaniu wykonania tego obowiązku (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 listopada 2008 r., III CZP 72/08, OSNC 2009, nr 2, poz. 20; uchwałę SN z 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 38). Roszczenie z art. 299 k.s.h. powstaje *ex lege* z chwilą spełnienia się wskazanych w tym przepisie przesłanek, tj. z chwilą, gdy według stanu majątkowego spółki powstał obowiązek do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki (ewentualnie wydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu) i egzekucja konkretnej wierzytelności jest bezskuteczna.

Przesłankami odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h. są: istnienie zobowiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w czasie, w którym dana osoba była członkiem zarządu spółki, a także bezskuteczność egzekucji tego zobowiązania przeciwko spółce, czy to w czasie pozostawania przez tę osobę członkiem zarządu, czy to już po jej odwołaniu z zarządu (wyrok SN z 17 czerwca 2011 r., II CSK 571/10).

Odpowiedzialność wskazana w powołanym przepisie ma charakter posiłkowy (zob. np. – zamiast wielu – wyrok SN z 15 czerwca 2021 r., IV CSKP 88/21). Powstaje

w sytuacji, gdy bezskuteczna okazała się egzekucja przeciwko spółce, a w istocie gdy jest już oczywiste, że będzie bezskuteczna. Chodzi o istnienie takiego stanu majątkowego spółki, w którym wiadomo, że egzekucja z jej majątku nie doprowadzi do zaspokojenia wierzyciela. Bezskuteczność egzekucji musi odnosić się do całego majątku spółki, a nie tylko do jego części (wyrok SN z 25 marca 2015 r., II CSK 402/14, OSNC-ZD 2016, nr 3, poz. 50). Nie ma jednak potrzeby prowadzenie egzekucji wówczas, gdy z okoliczności sprawy wynika w sposób niebudzący wątpliwości, że spółka nie ma żadnego majątku, z którego wierzyciel mógłby uzyskać zaspokojenie.

Wskazuje się przy tym, a stanowisko to podziela Sąd Najwyższy w niniejszym składzie, że ustalenie przesłanki bezskuteczności egzekucji może nastąpić według ogólnych zasad obowiązujących w procesie, a więc za pomocą wszelkich środków dowodowych. Przesłankę tę powinien wykazać wierzyciel (art. 6 k.c.; zob. wyrok SN z 25 marca 2015 r., II CSK 402/14).

Wierzyciel, który nie wyegzekwował przysługującej mu od spółki należności, nie musi dowodzić wysokości doznanej wskutek tego szkody. Wystarczy, że przedłoży on tytuł egzekucyjny stwierdzający zobowiązanie spółki istniejące w czasie pełnienia przez zobowiązanego na podstawie art. 299 k.s.h. funkcji członka zarządu i wykaże, że egzekucja wobec spółki okazuje się bezskuteczna. Pozwany członek zarządu może się od odpowiedzialności uwolnić przez wykazanie, że przestał pełnić tę funkcję przed powstaniem zobowiązania spółki albo – w sytuacji przeciwniej i wykazaniu przez powoda bezskuteczności egzekucji – przez wykazanie przesłanek określonych w art. 299 § 2 k.s.h. (zob. *inter alia* wyroki SN: z 13 kwietnia 2017 r., I CSK 286/16; z 15 czerwca 2021 r., IV CSKP 88/21).

Stan bezskuteczności egzekucji w rozumieniu art. 299 § 1 k.s.h. może powstać wówczas, gdy wierzyciel wyczerpał przysługujące mu środki prawne dla zaspokojenia swojej należności z całego istniejącego majątku spółki, przy czym chodzi tu nie o jakiekolwiek środki, ale takie, które stwarzają jednak realną pewność takiego zaspokojenia (zob. wyroki SN: z 19 grudnia 2007 r., V CSK 315/07; z 10 kwietnia 2008 r., IV CSK 15/08; z 12 października 2001 r., II CSK 95/11, OSNC 2012, nr 4, poz. 53; z 25 kwietnia 2012 r., II CSK 410/11, OSNC-ZD 2013,

nr 4, poz. 71). O bezskuteczności egzekucji można wnioskować na podstawie samego przebiegu egzekucji (zob. wyroki SN: z 26 czerwca 2003 r., V CKN 416/01; z 2 października 2007 r., II CSK 301/07; z 23 października 2008 r., V CSK 130/08; z 14 lipca 2010 r., V CSK 30/10; z 18 lutego 2015 r., I CSK 9/14; z 25 marca 2015 r., II CSK 402/14; z 25 sierpnia 2016 r. V CSK 699/15; z 22 marca 2019 r., I CSK 96/18).

Zasadniczo członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie odpowiada na podstawie art. 299 k.s.h., jeżeli wierzyciel, którego wierzytelność została zabezpieczona umową przewłaszczenia, nie podjął – mając taką możliwość – skutecznych działań w celu zaspokojenia się z rzeczy objętych tą umową. Sposób zachowania wierzyciela w toku egzekucji przeciwko spółce podlega jednak każdorazowo ocenie z uwzględnieniem dodatkowych okoliczności (wyrok SN z 12 października 2001 r., II CSK 95/11). Przedłożenie przez wierzyciela postanowienia o umorzeniu egzekucji z uwagi na jej bezskuteczność jest zwykle wystarczające dla wykazania przesłanki odpowiedzialności członka zarządu z art. 299 § 1 k.s.h., szczególnie wówczas, gdy z okoliczności sprawy wynika, iż z uwagi na zakres prowadzonej egzekucji oraz ustalonego majątku spółki (a w istocie jego braku) nie byłoby możliwe ani celowe prowadzenie egzekucji przeciwko tej spółce. Jest tak nawet, jeżeli w tym postanowieniu nie wyszczególniono, że egzekucję skierowano przeciwko „całemu majątkowi spółki”. Oczywiście jest bowiem, że wierzyciel nie musi znać wszystkich składników majątku dłużnej spółki, także komornik sądowy może ich wszystkich nie odnaleźć. Wówczas to osoba zobowiązana subsydiarnie na podstawie art. 299 k.s.h. powinna wykazać (zgodnie z art. 6 k.c.), że istnieją składniki majątku spółki, z których wierzyciel może w dalszym ciągu zaspokoić przysługującą mu wobec spółki wierzytelność. Oznacza to, że sytuacji, gdy w postępowaniu egzekucyjnym, a następnie w postępowaniu sądowym nie ustalono takich składników, na członka zarządu przeniesiony zostaje ciężar wykazania, iż istnieją takie składniki, z których egzekucja prowadzona przez wierzyciela byłaby skuteczna. Posiłkowy charakter odpowiedzialności członka zarządu nie oznacza konieczności wyczerpania przez wierzyciela możliwości egzekucji bezpośrednio od spółki w tym sensie, iż powinien on podejmować czynności zmierzające do dochodzenia wierzytelności do całego majątku spółki

w sytuacji, gdy istniejące składniki majątku nie mogłyby prowadzić do skutecznego zaspokojenia jego wierzytelności i w tym sensie egzekucja przeciwko spółce byłaby oczywiście bezcelowa.

Wykazanie istnienia wierzytelności, której egzekucja z majątku spółki okazała się bezskuteczna, powinno nastąpić przez przedstawienie przysługującego wierzycielowi względem spółki tytułu egzekucyjnego (zob. np. wyroki SN: z 26 stycznia 2012 r., I PK 78/11; z 26 sierpnia 2009 r., I CSK 34/09; 13 marca 2008 r., II CSK 858/08; z 25 września 2014 r., II CSK 790/13). Wystarczającym środkiem dowodowym, za pomocą którego wierzyciel może wykazać bezskuteczność egzekucji z majątku spółki przysługującej mu wierzytelności, jest zatem postanowienie komornika o umorzeniu postępowania (art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.). Dokument ten stwierdza bowiem, że z egzekucji nie uzyska się sumy wyższej od kosztów egzekucyjnych (wyroki SN: z 13 stycznia 2010 r., II CSK 372/09; z 10 lutego 2011 r., IV CSK 335/10, OSNC-ZD 2011, nr 3, poz. 59). Jednak skarżąca zdaje się tracić z pola widzenia, że bezskuteczność egzekucji jako przesłanka odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za jej zobowiązania może być wykazana za pomocą różnych środków dowodowych i nie jest konieczne jej stwierdzenie w postępowaniu egzekucyjnym (zob. np. wyrok SN z 26 sierpnia 2009 r., I CSK 34/09, OSNC-ZD 2010, nr 2, poz. 57). O bezskuteczności egzekucji można mówić wówczas, gdy niezaspokojone zobowiązania spółki nie mogą być od niej skutecznie wyegzekwowane. Zatem chodzi o stan nieściągalności wierzytelności od spółki. Do ustalenia tego stanu jest wystarczające ustalenie, iż z okoliczności sprawy niezbiecie wynika, że spółka nie dysponuje własnym majątkiem (prawami majątkowymi), z którego wierzyciel mógłby uzyskać zaspokojenie swojej należności (zob. np. wyroki SN: z 26 czerwca 2003 r., V CKN 416/01; z 17 czerwca 2011 r., II CSK 571/10).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego trafnie wskazano, iż ustalenie przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h. przesłanki bezskuteczności egzekucji może nastąpić na podstawie każdego dowodu, z którego wynika, że spółka nie ma majątku pozwalającego na zaspokojenie wierzyciela pozywającego członków zarządu. Uwzględniając cel w postaci zapewnienia wierzycielowi spółki ochrony w razie niemożności uzyskania zaspokojenia z jej majątku, można przesłankę

bezskuteczności egzekucji uznać za spełnioną zawsze w przypadku ukończenia bez zaspokojenia wierzyciela egzekucji skierowanej do całego majątku spółki, w przypadku zaś ukończenia bez zaspokojenia wierzyciela egzekucji skierowanej do części majątku spółki, wówczas, gdy z okoliczności wynika, że także pozostały majątek spółki nie pozwalał na uzyskanie zaspokojenia (wyrok SN z 26 czerwca 2003 r., V CSK 416/01).

Ponadto, co wskazuje w odpowiedzi na skargę kasacyjną strona powodowa, a o czym była mowa powyżej, w takiej sytuacji ciężar dowodu, że egzekucja byłaby realna (efektywna) spoczywa na dłużniku. Odpowiedzialność członka zarządu opiera się bowiem na wzruszalnym domniemaniu istnienia szkody i winy za jej powstanie tego członka (wyroki SN: z 20 października 2005 r., II CK 152/05; z 30 stycznia 2014 r., III CSK 70/19; z 24 czerwca 2004 r., III CK 107/03, OSNC 2005, nr 6, poz. 10; zob. też uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z 7 listopada 2008 r., III CZP 72/08, OSNC 2009, nr 2, poz. 20).

Wobec powyższego należy uznać, iż w niniejszej sprawie Sąd odwoławczy trafnie przyjął, że egzekucja nie musi być prowadzona z każdej części majątku, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że spółka żadnego majątku nie ma, lub że nie ma szans na wyegzekwowanie należności z tego, który pozostał. Wymaganie bezskuteczności egzekucji do całego majątku spółki nie może być rozumiane schematycznie i nie ma potrzeby kierowania egzekucji do tych składników majątku spółki, z których uzyskanie zaspokojenia jest w istniejących okolicznościach nierealne. Członek zarządu będzie mógł dowodzić, że mimo umorzenia postępowania egzekucyjnego majątek spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, z którego wierzyciel mógłby się zaspokoić, w rzeczywistości istniał.

To zatem Skarżąca jako osoba, która ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., powinna była wykazać, że ze składników majątku, na które się powołała jako na istniejące w czasie prowadzenia egzekucji, czy też do zamknięcia rozprawy, powód jako wierzyciel mógł uzyskać zaspokojenie. Sąd Apelacyjny uznał, że powód nie mógł zaspokoić się z innego majątku spółki Q., co do którego nie złożył wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego.

Nieruchomości należące do spółki były bowiem obciążone hipotekami, których wartość przekraczała wartość tych nieruchomości i to na pozwanej spoczywał ciężar wykazania, że kredyty, których zabezpieczenie stanowiły hipoteki, zostały w znacznej części przez spółkę spłacone. Z kolei wycena znaków towarowych dokonana przez biegłego wykazała, iż nie mają one żadnej wartości rynkowej. Zatem Sądy *meriti* trafnie wywiodły, iż nie było podstaw do ustalenia, że istniała możliwość zaspokojenia wierzytelności powoda z egzekucji ze znaków towarowych spółki Q..

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., zaś w przedmiocie kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 1 i 99 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji. Wniosek pozwanej A. S. o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego podlegał natomiast oddaleniu, a to z uwagi na fakt, iż wniosła ona o rozpoznanie skargi kasacyjnej zgodnie z wnioskiem pozwanej M. S. i nie sposób jest uznać ją za wygrywającą postępowanie kasacyjne.

Krzysztof Grzesiowski

Tomasz Szanciło

Kamil Zaradkiewicz

[SOP]

[ms]